

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS DOM

Mål nr
5757-16

meddelad i Stockholm den 8 juni 2017

KLAGANDE

Individ- och familjeomsorgsnämnden i Sandvikens kommun

Ombud: Advokaterna Hanna Pontén Brattgård och Ylva Lindahl
Ahlford advokatbyrå AB
Box 1111
751 41 Uppsala

MOTPARTER

1. AA
2. BB

Ombud och offentligt biträde för 1 och 2: Advokat Ulrika Åsåker
Box 120
783 23 Säter

3. CC

Ställföreträdare och offentligt biträde: Biträdande jurist Tiina Hennel
Advokatfirman Bengt Hennel AB
Södra Strandgatan 16
802 50 Gävle

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Sundsvalls dom den 11 oktober 2016 i mål nr 1400-16

SAKEN

Vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Dok.Id 182065

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls torg 13

Telefon
08-561 676 00
E-post:
hogstaforvaltningsdomstolen@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-16:30

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens dom och fastställer förvaltningsrättens domslut i fråga om beredande av vård av CC.

Högsta förvaltningsdomstolen fastställer vad kammarrätten beslutat om sekretess.

Högsta förvaltningsdomstolen bestämmer att ersättning ska betalas till Ulrika Åsåker som offentligt biträde för AA och BB med 10 065 kr (inklusive mervärdesskatt) för arbete.

Högsta förvaltningsdomstolen bestämmer att ersättning ska betalas till Tiina Hennel som offentligt biträde för CC med, rätt räknat, 5 033 kr (inklusive mervärdesskatt) för arbete.

BAKGRUND

Om det finns en påtaglig risk för att ett barns hälsa eller utveckling skadas på grund av fysisk eller psykisk misshandel eller något annat förhållande i hemmet och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med vårdnadshavarnas samtycke, ska barnet beredas vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Förvaltningsrätten beslutar om sådan vård efter ansökan av socialnämnden.

CC, som snart fyller tio år, och hennes familj kom till Sverige år 2011. I augusti 2014 var familjen aktuell inom socialtjänsten på grund av misstanke om att CC utsattes för våld av sina föräldrar. Utredningen avslutades utan insatser eftersom CC ansågs skyddad från att utsättas för ytterligare våld genom att hon flyttade hem till en äldre syster. I början av år 2016 flyttade CC tillbaka till sina föräldrar. I mars 2016 inledde socialtjänsten en utredning efter anmälan från skolan om att CC sagt att hon inte ville att personalen skulle ringa hem och berätta att hon hade gjort något dumt eftersom hon var rädd att föräldrarna skulle utsätta henne för

Mål nr
5757-16

bestraffning. CC har i senare samtal hos socialtjänsten och i polisförhör uppgett att föräldrarna vid två tillfällen som bestraffning låtit henne stå på knä med armarna sträckta ovanför huvudet i ca två timmar. Det har även hänt att de i tillrättavisande syfte låst in henne i hennes eller broderns rum eller i ett mörkt förråd. Hon ska även vid ett flertal tillfällen ha blivit slagen av bl.a. sin äldre bror. Föräldrarna har i huvudsak tillbakavisat CCs uppgifter men har vidgått att de vid två tillfällen i tillrättavisande syfte låtit henne stå på knä med armarna hängande längs sidorna i några minuter.

Individ- och familjeomsorgsnämnden i Sandvikens kommun ansökte om att CC skulle beredas vård med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Förvaltningsrätten biföll ansökan och förordnade att beslutet om vård skulle gälla omedelbart.

CCs föräldrar, AA och BB, överklagade beslutet. Kammarrätten fann att CC var trovärdig och att de uppgifter hon lämnat i huvudsak framstod som sannolika. Vid bedömningen av uppgifternas tillförlitlighet konstaterade kammarrätten att dessa bara till viss mindre del stöddes av utredningen i övrigt och då endast av vad föräldrarna uppgett om hur de uppfostrat och gränssatt sin dotter. Det var därför inte med tillräcklig säkerhet utrett annat än att det varit fråga om enstaka tillrättavisningar utan inslag av direkt våld. Kammarrätten fann att CCs berättelse om att hon hade utsatts för våld av sina äldre syskon framstod som tillförlitlig. Utredningen gav dock inte stöd för att våldet skulle ha varit accepterat av föräldrarna och de kunde därigenom inte anses ha brustit i sin skyldighet att skydda dottern. Det var således inte tillräckligt klarlagt att de påstådda missförhållandena i hemmet hade den omfattningen eller var av den arten att det förelåg en påtaglig risk för att CCs fysiska och psykiska hälsa och utveckling riskerar att skadas. Kammarrätten biföll därför överklagandet och avslog nämndens ansökan. Domen skulle gälla först när den vunnit laga kraft.

YRKANDEN M.M.

Individ- och familjeomsorgsnämnden överklagar kammarrättens dom och yrkar i första hand att kammarrättens dom ska upphävas och förvaltningsrättens dom fastställas. I andra hand yrkas att målet ska återförvisas till kammarrätten för ny prövning. Nämnden anför bl.a. följande.

CC har under hela utrednings- och placeringstiden vidhållit uppgifterna om våld från föräldrar och syskon och tydligt uttryckt att hon inte vill flytta hem till sina föräldrar. När CC bodde hemma hade hon enligt skolan en beteendeproblematik. Föräldrarna beskrev ett barn som inte lyssnade och gjorde som hon ville. Sedan CC placerades har hon utvecklats positivt och fungerar väl i familjehemmet och skolan.

När CC vid ett umgängestillfälle uttryckte att hon inte mått bra hemma och att hon ville bo kvar i familjehemmet ifrågasatte mamman henne öppet. Mamman har också vid ett tidigare umgängestillfälle frågat CC varför hon ljuger och försökt övertala familjehemsmamman att prata med CC och få henne att ta tillbaka uppgifterna. CC motsätter sig nu helt umgänge med föräldrarna. Hon är mogen och verbal och så pass gammal att det måste läggas vikt vid hennes egen uppfattning.

AA och BB anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande. De har från första stund berättat om vad de har gjort och när de fått kännedom om att man inte får göra så i Sverige har de rättat sig efter detta. De har inte utövat våld mot sin dotter. De tidigare polisutredningarna är nedlagda och det finns inga pågående polisutredningar. De har varit samarbetsvilliga och positivt inställda till hjälp, stöd och råd i sin föräldraroll.

CC medger bifall till överklagandet. Hennes ställföreträdare och offentliga biträde anför bl.a. följande. CC har ett vårdbehov och ett starkt skyddsbehov som inte kan tillgodoses på annat sätt än att hon bereds vård med stöd av lagen med särskilda

Mål nr
5757-16

bestämmelser om vård av unga. CC har till familjehemsmamman uppgett bl.a. att hon vill stanna i familjehemmet och att hon hoppas att man äntligen ska lyssna på vad hon har berättat. Enligt familjehemsmamman har de planerade umgängen inte fungerat. Pappan har sedan en tid avstått från att delta i umgängen. Mamman ska ha viskat något till CC och CC har sedan berättat att mamman sagt att CC ska sluta att ljuga. Mamman har också under umgängen öppet deklarerat att CC ljuger. CC har reagerat med ilska och besvikelse.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Frågan i målet

Frågan i målet gäller om de uppgifter om missförhållanden i hemmet som lämnats av CC är tillräckligt tillförlitliga för att läggas till grund för bedömningen av om förutsättningarna för vård enligt 2 § LVU är uppfyllda.

Rättslig reglering m.m.

Av 1 § andra stycket LVU framgår att den som är under 18 år ska beredas vård enligt lagen om någon av de situationer som anges i 2 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne. Vård ska enligt 2 § beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. I 1 § femte stycket anges att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt lagen.

Av förarbetena till lagstiftningen framgår att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. I de fall barns grundläggande rättigheter allvarligt kränks är samhället skyldigt – under de förutsättningar som anges i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga – att ingripa och skydda barnet. Det förhållandet att de vuxna i familjen inte alltid

Mål nr
5757-16

är medvetna om de skadliga följderna av sitt handlande får inte innebära att barnets rätt till skydd och vård åsidosätts (prop. 1989/90:28 s. 57 f.).

Lagen omfattar alla de situationer när ett barn utsätts för misshandel i hemmet. Med misshandel avses både fysisk och psykisk misshandel. Det är komplicerat att entydigt definiera vad barnmisshandel är. Risken för den unges hälsa eller utveckling är det avgörande kriteriet. Det måste alltså ske en individuell bedömning av denna risk i varje enskilt fall. Redan en ringa grad av fysisk misshandel kan anses utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling om den inte är att betrakta som en enstaka överilad handling. Misshandel av allvarligare slag bör regelmässigt leda till att den unge omhändertas för vård, åtminstone för en tid. Med psykisk misshandel avses exempelvis att den unge utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering. Hit hör också barn som upplevs negativt av föräldrarna och som ständigt blir känslomässigt avvisade och t.ex. barn som växer upp i ett hem där det förekommer våld mellan makarna/samborna eller som växer upp under hot från sin familj. Det är inte fråga om enskilda händelser utan om en relation och ett förhållningssätt som bl.a. hindrar utvecklingen av en positiv självbild hos barnet (prop. 1989/90:28 s. 65 och s. 107 och prop. 2002/03:53 s. 82).

Med uttrycket ”något annat förhållande i hemmet” avses bl.a. fall då missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på t.ex. en sambo till denne (prop. 1989/90:28 s. 108).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga är en skyddslagstiftning för utsatta barn. Vad som är bäst för barnet ska vara avgörande för beslut enligt lagen. Vid en konflikt mellan barnets bästa och andra intressen ska hänsynen till barnets bästa ges företräde. Ett tvångsomhändertagande är en mycket ingripande åtgärd både för barnet och för barnets familj. Det måste därför ställas höga krav på den utredning som ska ligga till grund för omhändertagandet.

Utredningen i sådana ärenden innefattar inte bara tidigare förhållanden, utan också en bedömning av vilken eller vilka risker barnet utsätts för i hemmet om ett omhändertagande inte görs. Den del av en utredning som avser en bedömning av riskerna för barnet måste av naturliga skäl bygga på antaganden. Dessa ska självfallet vara så väl underbyggda som möjligt, men en viss osäkerhet måste accepteras.

Om ett barns uppgifter om misshandel eller andra allvarliga missförhållanden får stöd av utredningen i övrigt i målet kan uppgifterna normalt läggas till grund för slutsatsen att sådana missförhållanden förekommit som krävs för att ett tvångsomhändertagande ska få ske. Ofta saknas dock annan utredning till stöd för barnets uppgifter om missförhållandena samtidigt som uppgifterna förnekas av föräldrarna. Vid den bedömning av uppgifternas tillförlitlighet som då måste göras ska barnets berättelse väga tungt, liksom barnets subjektiva upplevelse av hemförhållandena. Mot bakgrund av lagstiftningens syfte måste även ett yngre barns uppgifter kunna tillmätas sådan tyngd att de ensamma kan ligga till grund för ett beslut om omhändertagande.

Vid värderingen av ett barns uppgifter bör beaktas bl.a. i vilket eller vilka sammanhang samt på vilket sätt uppgifterna har lämnats, om berättelsen är sammanhängande och konsekvent, om berättelsen är tydlig och detaljrik, om uppgifterna vidhållits samt barnets ålder och mognad och dess förståelse för innebörden och konsekvenserna av att uppgifterna lämnas.

Nämnden har gjort gällande att det på grund av fysisk och psykisk misshandel samt brister i omsorgen finns en påtaglig risk att CCs hälsa och utveckling skadas. Enligt nämnden har CC utsatts för våld och kränkningar av sina föräldrar och äldre syskon. Då föräldrarna varken medger eller möter CC i hennes upplevelser finns det enligt nämnden inte förutsättningar att bedriva behandlingsarbete på frivillig väg.

Utredningen i målet grundas i allt väsentligt på de uppgifter som CC själv har lämnat i olika sammanhang. Uppgifterna får visst stöd av att föräldrarna vidgått

att de använt fysiska bestraffningsmetoder. Enligt föräldrarna ska sådan bestraffning ha pågått under mycket kortare tid än CC uppgett. Föräldrarna anser att detta inte på något sätt har skadat CC och de förnekar helt att det förekommit någon form av våld mot CC i hemmet.

CC har till personal i skolan och i samtal med socialtjänst och polis berättat att föräldrarna i tillrättavisande syfte utsätter henne för smärtsamma och kränkande bestraffningar samt att hon blir slagen av äldre syskon. Hon har på ett sammanhängande och detaljerat sätt beskrivit de bestraffningsmetoder som föräldrarna har tillämpat och har även demonstrerat hur det har gått till. Hon har även lämnat en fyllig berättelse om det våld av annan som hon har utsatts för i hemmet. Hon har i jour- och familjehemmen samt till sin ställföreträdare bekräftat de uppgifter hon tidigare lämnat i samtal hos socialtjänsten och polisen och har således över tid vidhållit dessa uppgifter.

Även om vissa detaljer i CCs berättelse kan ifrågasättas rubbar detta inte tilltron till berättelsen i dess helhet. Föräldrarnas förklaring att hon skulle ljuga i syfte att få bo ensam framstår som osannolik.

Det är således med tillräcklig grad av säkerhet utrett att de missförhållanden som CC berättat om också har förekommit.

Det CC har utsatts för är att betrakta som såväl fysisk som psykisk misshandel. Händelserna har inträffat vid upprepade tillfällen och har varit av sådan art och omfattning att de inneburit en påtaglig risk att skada hennes hälsa och utveckling.

Föräldrarna har uppgett att de inte kommer att använda sig av fysiska bestraffningsmetoder i fortsättningen. De har dock i huvudsak förnekat de uppgifter CC har lämnat och förefaller sakna insikt i hur hon har påverkats. Mot denna bakgrund finner Högsta förvaltningsdomstolen att det alltjämt finns en påtaglig risk att CCs hälsa och utveckling skadas på grund av misshandel.

Mål nr
5757-16

Genom CCs berättelse är det även utrett att hon vid upprepade tillfällen har blivit slagen i sitt hem och att föräldrarna inte förmått skydda henne och säkerställa hennes behov av en trygg och säker hemmiljö. Även det förhållandet att hon har utsatts för upprepat våld i hemmet utan att föräldrarna ingripit innebär en påtaglig risk för att hennes hälsa och utveckling skadas.

CC behöver beredas vård utanför hemmet. Något samtycke till sådan vård finns inte. Det finns därmed förutsättningar för att bereda CC vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU. Överklagandet ska därför bifallas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Mats Melin, Karin Almgren, Eskil Nord, Thomas Bull och Mari Andersson.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Anna Rydebjörk.

Förvaltningsrätten i Faluns dom den 17 maj 2016 i mål nr 1123-16